

พระอภัยมณี

ผู้แต่ง สุนทรภู่

ลักษณะการแต่ง กลอนสุภาพ

เรื่องย่อ

พระอภัยมณีและศรีสุวรรณเป็นโอรสของท้าวสุทัศน์และพระนางประทุมเกสรผู้ครองกรุงรัตน

เมื่อพระอภัยมณีและศรีสุวรรณเจริญวัยขึ้น ท้าวสุทัศน์ให้ทั้งสองพระองค์ไปแสวงหาวิชาความรู้ตามแบบอย่างของ

กษัตริย์ทั้งหลาย พระอภัยมณีและศรีสุวรรณเดินทางแสวงหาความรู้ไปจนถึงหมู่บ้านจันทคาม ได้พบทิศาปาโมกข์

๒ คน คนหนึ่งชำนาญในทางปี คนหนึ่งชำนาญในทางกระบอง พระอภัยมณีเลื่อมใสในทางปี ส่วนศรีสุวรรณเลือก

ศึกษาทางกระบอง โดยทิศาปาโมกข์คิดค่าเรียนไว้เป็นทองแสนตำลึง ทั้งสองพระองค์ใช้แหวนทองดีราคาเป็น

ค่าเรียนและได้เป็นศิษย์ศึกษาวิชาอยู่ในสำนักนั้น

เมื่อเรียนสำเร็จแล้วพระอภัยมณีและศรีสุวรรณก็ลาทิศาปาโมกข์กลับเมือง ทิศาปาโมกข์มอบปีให้แก่

พระอภัยมณีและมอบกระบองให้แก่ศรีสุวรรณ ท้าวสุทัศน์ทรงทราบวิชาที่ทั้งสองร่ำเรียนมาก็รู้ว่า เลือกเรียนวิชา

ชั้นต่ำไม่สมกับที่เป็นโอรสกษัตริย์จึงขับไล่ออกจากบ้านเมือง โอรสทั้งสองจึงต้องเดินทางระหกระเหินไปในป่าได้รับ

ความลำบากยิ่ง จนมาถึงชายทะเลแห่งหนึ่ง ได้พบกับพราหมณ์สามคน ชื่อวิเชียร โมรา และसानน พราหมณ์วิเชียร

มีความสามารถยิ่งยวดได้ทีละเจ็ดดอก พราหมณ์โมรา มีความสามารถผูกหญ้าเป็นสำเภายนต์ ส่วนพราหมณ์सानน

มีความสามารถเรียกลมเรียกฝนได้ ทั้งห้าต่างแสดงวิชาให้กันและกันชม พระอภัยมณีแสดงวิชาเป่าปีให้สาม-

พราหมณ์ฟังเสียงปีทำให้ศรีสุวรรณและสามพราหมณ์นอนหลับหมดในเวลาไม่นานนักในเวลานั้นนางผีเสื้อสมุทร

ตนหนึ่งออกหากิน ได้ยินเสียงเพลงปีของพระอภัยมณีก็เกิดความรู้สึกบั่นบ่วนใจ จึงตามหาต้นตอของเสียงปี เมื่อได้

เห็นพระอภัยมณีก็เกิดความรัก จึงอุ้มพระอภัยมณีไปในถ้ำของตนเอง แล้วแปลงกายเป็นหญิงงาม พระอภัยมณี

รู้ว่านางเป็นยักษ์ แต่ต้องจำใจอยู่กับนางผีเสื้อสมุทรถึงแปดปีจนเกิดโอรสคนหนึ่ง ชื่อ สินสมุทร

สินสมุทรเป็นเด็กที่แข็งแรงมาก วันหนึ่งขณะที่นางผีเสื้อสมุทรออกไปหากิน สินสมุทรผลักร้อนหิน

ปากถ้าที่นางผีเสื้อปิดไว้เพื่อขังพระอภัยมณีและสินสมุทรให้อยู่ในถ้ำออก แล้วหนีไปเที่ยว พบเงือกชราตัวหนึ่ง

ไม่รู้จักรู้ว่าเป็นตัวอะไร จึงจับมาให้พระอภัยมณีดู เงือกชราอ่อนนวยทมิฬให้พระอภัยมณีสั่งในสินสมุทรปล่อยตัวไป

โดยให้สัญญาว่าจะพาพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทรไปยังเกาะแก้วพิสดาร โดยขอให้พระอภัยมณีทำอุบายให้

นางผีเสื้อสมุทรออกจากถ้ำไปที่อื่นสามวัน พระอภัยมณีเห็นว่าเป็นช่องทางที่จะหนีจากนางผีเสื้อสมุทรได้ประกอบ

กับความสงสารเงือกชราที่ถูกสินสมุทรทรมานจึงขอให้สินสมุทรปล่อยเงือกชราไปและห้ามเล่าเรื่องนี้ให้

นางผีเสื้อสมุทรฟัง ต่อมานางผีเสื้อสมุทรฝันว่าเทวดาที่เกาะมาควักดวงตาทั้งสองข้างเหาะหนีไป นางตกใจตื่นจึง

เล่าความฝันให้พระอภัยมณีฟัง พระอภัยมณีได้โอกาสจึงทำนายฝันว่านางผีเสื้อสมุทรกำลังมีเคราะห์จะต้องไปถือศีล

สะเดาะเคราะห์ ห้ามกินเนื้อสัตว์ และไปถือศีลอยู่บนเขาสามคันทน์ นางผีเสื้อสมุทรเชื่อจึงออกไปถือศีลอดอาหารอยู่

บนเขา พระอภัยมณีจึงเรียกให้เงือกชราพาหนีโดยมีเมียและลูกสาวเงือกชราติดตามมาด้วย

ครั้นครบกำหนดสามวัน นางผีเสื้อสมุทรเลิกถือศีลกลับมายังถ้ำ ไม่เห็นพระอภัยมณีและสินสมุทร ก็รู้ว่า

มีคนพาหนีจึงออกติดตามด้วยความโกรธ เมื่อติดตามมาถึงจะทัน เงือกชราผัวเมียออกอุบายให้พระอภัยมณีไปกับ

ลูกสาว ส่วนตนเองและสินสมุทรจะหลอกล่อถ่วงเวลาไว้ เมื่อนางผีเสื้อตามทันเงือกชราผัวเมีย นางจึงฆ่าเสีย

แล้วติดตามลูกสาวเงือกที่พาพระอภัยมณีหนีต่อไปยังเกาะแก้วพิสดาร พอดีโยคีช่วยไว้ทัน พระอภัยมณี สินสมุทร

และนางเงือกจึงอาศัยอยู่กับพระโยคีที่เกาะแก้วพิสดารนั้น ส่วนนางผีเสื้อสมุทรเข้าไปบนเกาะไม่ได้ จึงวนเวียนอยู่

ในบริเวณนั้น พระอภัยมณีและสินสมุทรได้เรียนภาษาต่าง ๆ จากผู้คนหลายชาติหลายภาษาบนเกาะจนเชี่ยวชาญ

ต่อมาพระอภัยมณีได้นางเงือกเป็นชายา และภายหลังได้บวชเป็นฤาษีพร้อมกับสินสมุทรฝ่ายศรีสุวรรณและ

พราหมณ์ทั้งสามคน เมื่อตื่นขึ้นมาไม่พบพระอภัยมณีก็โศกเศร้า และออกติดตามหาพระอภัยมณีมาถึงเมืองรมจักร

ซึ่งมีท้าวทศวงศ์เป็นเจ้าเมือง และมีพระธิดาชื่อ เกษรา เป็นหญิงที่สวยงาม มีเจ้าเมืองแขกชาวชื่อท้าวอุเทนมาสู่ขอ

แต่ท้าวทศวงศ์ไม่ยกให้ ท้าวอุเทนจึงยกทัพมาตีเมืองรมจักร ศรีสุวรรณและพราหมณ์ทั้งสามได้อำสาออกรบได้

ชัยชนะ ท้าวทศวงศ์จึงจัดงานอภิเษกศรีสุวรรณกับพระธิดาเกษรา ทั้งสองพระองค์มีพระธิดาชื่ออรุณรัศมี

กล่าวถึงท้าวสิลราช เจ้าเมืองผลึก มีพระธิดาชื่อสุวรรณมาลีได้หมั้นหมายกับโอรสเจ้าเมืองลังกาชื่อ

อุศเรน เมื่อใกล้กำหนดวันอภิเษก นางสุวรรณมาลีฝันว่าได้ไปเที่ยวทะเล เห็นดวงแก้วอยู่กลางเกาะ นางเหาะ

ไปหยิบได้ โทหรายว่าจะมีเคราะห์ แต่จะได้คู่ครองที่เหมาะสม นางรู้สึกไม่สบายใจ ท้าวสิลราชจึงพาเที่ยวทะเลมา

ถึงเกาะแก้วพิสดาร พระอภัยมณีและสินสมุทรขออาศัยเรือไปด้วย เมื่อนางผีเสื้อเข้าก็ทำลายเรือจนเรือแตก

ท้าวสิลราชสิ้นพระชนม์ในทะเล พระอภัยมณีว่ายน้ำหนีไปบนเกาะแห่งหนึ่ง นางผีเสื้อสมุทรติดตามพระอภัยมณี

ไปถึงเกาะ แต่ไม่สามารถขึ้นเกาะได้เพราะมนต์พิเศษของโยคีที่ให้พระอภัยมณีไว้ป้องกันตัว นางผีเสื้อสมุทรขอร้อง

ให้พระอภัยมณีกลับไปอยู่ด้วย แต่พระอภัยมณีไม่ยอม นางผีเสื้อจึงร้ายเวทย์ให้ฝนตก พระอภัยมณีหนาวสั่นจึง

ตัดสินใจเป่าปี่สังหารนางผีเสื้อ เมื่อนางผีเสื้อตาย พระอภัยมณีสึกสงสารจึงคิดจะปลงศพให้ แต่ซีบะขามมาห้ามไว้

พระอภัยมณีจึงปล่อยนางให้เป็นหินอยู่ที่เชิงเขานั้น

ฝ่ายอุศเรนคู่นั้นของนางสุวรรณมาลี เมื่อทราบว่าคุณนั้นของตนหายไปก็นำเรือออกค้นหา มาพบ

พระอภัยมณีที่เกาะกลางทะเล จึงรับพระอภัยมณีมาด้วย ส่วนสุวรรณมาลี เมื่อเรือแตกแล้ว สินสมุทรได้ช่วยเหลือ

นางและพายุน้ำมาขึ้นที่เกาะแห่งหนึ่ง พบเรือของโจรสลัดจึงได้ขออาศัยเดินทางกลับเมืองผลึกระหว่างทางโจร

สุหรังพยายามเกี้ยวนางสุวรรณมาลี สินสมุทรโกรธจึงฆ่าโจรสลัดแล้วนำเรือออกค้นหาพระอภัยมณีมาถึงเมือง

รมจักร สินสมุทรพบกับศรีสุวรรณเพราะเข้าใจผิด สินสมุทรจับศรีสุวรรณได้ แต่ภายหลังได้รู้ว่าเป็นอาหลานกัน

ศรีสุวรรณ สินสมุทร สุวรรณมาลี และอรุณรัศมี จึงออกติดตามพระอภัยมณีจนพบเรือของอุศเรน อุศเรนขอ

สุวรรณมาลีคืนจากสินสมุทร สินสมุทรไม่ยอม เพราะรักนางสุวรรณมาลีเหมือนแม่ พระอภัยมณีขอร้องให้สินสมุทร

คืนนางสุวรรณมาลีให้อุศเรนด้วยสำนึกบุญคุณที่อุศเรนให้อาศัยเรือมา แต่สินสมุทรก็ไม่ยอม การกระทำของ

พระอภัยมณีในครั้งนั้นทำให้นางสุวรรณมาลีโกรธมากในที่สุดสินสมุทรจึงรบกับอุศเรน สินสมุทรจับอุศเรนได้

พระอภัยมณีขอให้ปล่อยอุศเรนไป เมื่ออุศเรนได้รับอิสรภาพกลับยกทัพมาต่อสู้อีกจนได้รับบาดเจ็บกลับลงกาไป

จากนั้นพระอภัยมณี ศรีสุวรรณ สุวรรณมาลี สินสมุทร และอรุณรัศมีก็เดินทางไปเมืองผลึก มเหสี

ท้าวสิลราชทราบว่าพระสวามีจมนายไปในทะเลก็คิดจะอภิเษกพระอภัยมณีกับสุวรรณมาลีเพื่อให้ครองเมืองต่อไป

แต่สุวรรณมาลีน้อยใจพระอภัยมณีอยู่ จึงหนีไปบวชชี ต่อมามิหญิงชื่อว่าลี เป็นเชื้อพราหมณ์มีความรู้ไตรเพทและ

มีความเฉลียวฉลาด แต่รูปชั่วตัวดำ ได้อาสาเข้ารับราชการเป็นสนมพระอภัยมณีและออกอุบายให้พระอภัยมณีได้

อภิเษกกับสุวรรณมาลี หลังจากนั้นศรีสุวรรณ สินสมุทร และอรุณรัศมีลาพระอภัยมณีและสุวรรณมาลีไปกรุงรัตน

เพื่อพบท้าวสุทัศน์และนางปทุมเกสร แล้วจึงกลับเมืองรมจักร ส่วนพระอภัยมณีก็ได้พระธิดาฝาแฝดกับนางสุวรรณ-

มาลีชื่อสร้อยสุวรรณและจันทร์สุดา

ส่วนทางเกาะแก้วพิสดาร นางเงือกคลอดพระโอรส โยคีตั้งชื่อให้ว่า สุดสาคร เมื่อเติบโตขึ้นมาได้

ร่ำเรียนวิชากับโยคี จนเก่งกล้าได้ม้านิลมังกรเป็นพาหนะและมีอาวุธคู่กายคือไม้เท้าวิเศษที่โยคีมอบให้

เมื่อสุดสาครเจริญวัยรู้สึกคิดถึงพระบิดา จึงลาพระโยคีออกตามหาพระอภัยมณีระหว่างทางพบอันตรายต่างๆ

ต้องต่อสู้กับผีดิบและถูกซีเปลือยซึ่งต้องการม้านิลมังกรและไม้เท้าวิเศษหลอกผลักตกลงไปในเหว ซีเปลือย

ได้ม้านิลมังกรกับไม้เท้าแล้วก็เดินทางเข้าเมืองการเวก พระโยคีมาช่วยสุดสาครไว้แล้วบอกให้เดินทางติดตาม

ซีเปลือยไปเอาของคืน เมื่อได้ของคืนแล้วสุดสาครได้พบกับท้าวสุริยไทยเจ้าเมืองการเวก ทรงรักสุดสาคร

มากตั้งให้เป็นโอรสโดยมีพระธิดาสาวคนธเป็นเพื่อนเล่น

ฝ่ายอุศเรน เมื่อกลับมาถึงลังกาก็จัดทัพเพื่อตีเมืองผลึกด้วยความแค้น โดยมีพระบิดาเป็นทัพหลวง

ส่วนตนเองเป็นทัพหน้า การศึกครั้งนี้พระอภัยมณีได้นางวาลีเป็นกำลังสำคัญในการวางแผน กรุงผลึกจึงรบได้

ชัยชนะพระอภัยมณีจับอุศเรนได้ คิดจะปล่อยไป แต่นางวาลีเห็นว่าหากปล่อยไปภายหลังจะมารบอีก จึงใช้วาลา

ยั่วจนอุศเรนกระอักเลือดอกแตกตาย ส่วนนางวาลีก็ถูกวิญญาณของอุศเรนสิงตายตามไป ส่วนเจ้าลังกาถูกหนุ

อูยหนีไปรวมไพร่พลเมื่อพระอภัยมณีส่งศพอุศเรนมาให้ ก็โคกเศร้านตายไปอีกคน ทหารจึงนำพระศพกลับไปลังกา

ฝ่ายละเวงวันหาพระธิดาเจ้าเมืองลังกา เมื่อทำพิธีศพเสร็จก็ขึ้นครองเมือง มีสังฆราชเป็นที่ปรึกษา

ช่วยกันวางแผนแก้แค้นเมืองผลึกโดยวาดรูปนางละเวงส่งไปให้เจ้าเมืองต่างๆ เพื่อขอให้มาช่วยรบ โดยมีนางละเวง

เป็นรางวัลหากรบชนะ สังฆราชสอนวิธีทำเสน่ห์ยาแฝดให้นางละเวง และให้สร้างเมืองใหม่ใกล้ทะเล มีป้อมปราการ

มั่นคงในบรรดาเจ้าเมืองที่มาอาสาช่วยนางละเวงรบ มีเจ้าละมานเจ้าเมืองทมิฬรวมอยู่ด้วย เจ้าละมานเห็นรูปนาง

ละเวงก็หลงใหล จึงจัดทัพไปรบที่เมืองผลึก ฝ่ายพระอภัยมณีได้รู้กิตติศัพท์ของทัพเจ้าละมานว่ามีความเข้มแข็ง

กว่ามนุษย์ทั่วไปจึงใช้เป่าเป็นเพลงสะกดทัพเจ้าละมานให้หลับแล้วจับตัวขังกรงไว้ เจ้าละมานเมื่อแพ้ศึก ก็พรั่

เพื่อถึงแต่นางละเวง นำรูปขึ้นมากอดจูบ ผู้จึ่งนำรูปนางละเวงไปให้พระอภัยมณี เมื่อพระอภัยมณีเห็นก็หลงรัก

พระอภัยมณีให้นำทหารทัพเจ้าละมานไปปล่อยเกาะเพื่อมิให้กลับมาทำสงครามได้อีก เจ้าละมานเสียใจมากที่

พ่ายแพ้และเสียดายรูปนางละเวงจนตาย วิญญาณจึงเข้าสิงรูป ทำให้พระอภัยมณีหลงรูปนางละเวงจนเสียจริต

สุวรรณมาลีพยายามทำลายรูป แต่รูปนั้นมีวิญญาณสิงอยู่ทำให้ทำลายรูปไม่ได้สุดสาครพักอยู่ที่เมืองการเวก

เป็นเวลานานก็รู้สึกคิดถึงบิดาจึงทูลลาท้าวสุริยทัตเจ้าเมืองการเวกออกตามหาพระอภัยมณี การเดินทางครั้งนี้มี

เสาวคนธ์และหัสไชย ธิดาและโอรสของท้าวสุริยทัตตามไปด้วย ระหว่างทางผ่านเกาะกาวัน ผีเสื้อยักษ์โอบ

เสาวคนธ์และหัสไชยไป สุดสาครฆ่าผีเสื้อยักษ์ได้แก้วตาวิเศษสองดวง มอบให้น้องคนละดวงเพื่อป้องกันตัว

จากนั้นเดินทางมาถึงเมืองผลึก เป็นเวลาเดียวกับที่พระอภัยมณีกำลังหลงรูปนางละเวง และมีทัพหลายทัพ

ที่อาสานางละเวงมาตีเมืองผลึกล้อมเมืองอยู่ สุดสาครได้ช่วยสุวรรณมาลีรบ และได้พบศรีสุวรรณและสินสมุทร

ซึ่งเดินทางมาช่วยรบและได้ แก้วพระอภัยมณีจนพ้นจากอาการคลุ้มคลั่งหลงรูปวาด จากนั้นทั้งหมด

ก็ได้ช่วยรบกับกองทัพอาสาของนางละเวงถึงเก้าทัพคือ ทัพพิลยา ขวา ฉวี ละเมด มลิกัน ลำปันหนา กะวิน

จันทัง และอังกฤษา จนได้ชัยชนะ

หลังเสร็จศึก สุดสาครทูลลาพระอภัยมณีกลับเมืองการเวก ส่วนพระอภัยมณียกทัพไปตีเมืองลังกา

เป็นการตอบแทน นางละเวงให้เจ้าเข็นระต๋ำและเจ้ามะหุดออกมารบ แต่ถูกทัพผลึกตีพ่ายไปสินสมุทรถูกปืนเข้าศึก

ยิงตกน้ำ ครั้นน้ำขึ้นร่างกายถูกพัดไปเกยหาดเมื่อถูกแดดก็พิน และลอบเข้าไปในเมืองใหม่ เห็นนางละเวงก็เข้าจับ

แต่จับไม่ได้ เพราะนางละเวงมีตราพระราชหูกุมครอง นางละเวงหนีกลับเมืองและตั้งค่ายกลตามตำราที่

พระสังฆราชสอนไว้ และทำรถกลมีรูปนางละเวงนั่ง ศรีสุวรรณและสินสมุทรออกรบติดค่ายกลของนางละเวง

พระอภัยมณีเห็นเสียที่จึงเป่าปี่ห้ามทัพ ทหารในกองทัพทั้งสองฝ่ายได้ยินเสียงปี่ก็กลับหมด นางละเวงมีตรารahu

คุ้มกันไว้จึงไม่หลบขี่ม้าออกรบกับพระอภัยมณี พระอภัยมณีเห็นนางละเวงก็เกิดความรักจึงเป่าปี่เกี่ยวนางละเวง

นางละเวงได้ฟังเสียงปี่ก็หลงรักพระอภัยมณีแต่ก็หักใจควมมาหนี ระหว่างทางได้ดินถันที่เรียกว่า นมพระธรณี

ซึ่งเป็นของวิเศษหากกินเข้าไปจะมีผิวพรรณผ่องใส และได้พบบาทหลวงปีโปแห่งบ้านสิการนำ นางละเวงขอ

ยุพาผกาและสุลาสวันซึ่งเป็นเด็กกำพร้าที่บาทหลวงปีโปเลี้ยงไว้ นำกลับไปเป็นลูกที่ลังกา และเมื่อเดินทางมาถึง

ปากาลวัน นางละเวงก็ได้อ้ายย่องตอดผีดิบมาเป็นทหารรับใช้ด้วย

ส่วนพระอภัยมณีหลังจากนางละเวงหนีไปแล้วก็ยึดเมืองใหม่ของลังกาได้ จากนั้นยกทัพเข้าตีด่าน

ดงตาลนาคาน้ำเสียชีวิตราภาสหรือลูกสาวนาคาน้ำนี้ไปเผื่อนางละเวงที่ลังกา นางละเวงให้ยูภามาและสุลาสิวัน

ยกทัพไปรักษาด่านเจ้าเขาประจัน ได้สู้รบกับเมืองผลึกอย่างเป็นทางการแต่ไม่อาจเอาชนะได้นางละเวงคิดจะ

หย่าศึกปรึกษาสังฆราช สังฆราชออกอุบายให้นางละเวงลวงพระอภัยมณีให้เป่าปี่แล้วเผากองทัพเมืองผลึกเสีย

แต่นางละเวงนั้นรักพระอภัยมณีจึงปรึกษาอุภามา อุภามาเปิดสารที่บาทหลวงปีโป้ให้ไว้ออกดู ก็รู้ว่าเป็นชะตา

กรรม นางละเวงจึงออกอุบายให้ยูภามายกทัพออกไปหาพระอภัยมณี ให้พระอภัยมณีเป่าปี่เพื่อสะกดทัพแล้วพา

พระอภัยมณีไปหา นางละเวง พระอภัยมณีจึงเป่าปี่ ทำให้ทัพทั้งหมดหลับไปแล้วพระองค์กับยูภามาขึ้นรถ

นางละเวงไปเมืองลังกา ส่วนนางราภาสหรือกัศัตหวัทธารที่มีหน้าตาคล้ายพระอภัยมณีส่งไปให้สังฆราช

สังฆราชคิดว่าพระอภัยมณีตายก็เก็บศพไว้ แล้วส่งสารไปยังศรีสุวรรณว่าจับพระอภัยมณีได้แล้ว ให้เมืองผลึก

เลิกทัพกลับไป แล้วจะปล่อยพระอภัยมณีส่วนศรีสุวรรณเมื่อตื่นขึ้นมาไม่เห็นที่ ก็ให้คนไปสืบและลอบเข้าไปนำศีรษะ

ที่สังฆราช เก็บไว้ออกมาได้ คิดว่าเป็นพระอภัยมณีก็เสียใจ พอดีกับที่ทูตนำหนังสือจากสังฆราชมาให้ จึงจับทูต

ฆ่าไว้แล้วให้สินสมุทรปลอมตัวเป็นทูตเข้าด่าน สินสมุทรจุดไฟเผาด่านและเปิดประตูรับกองทัพเมืองผลึก

กองทัพลังกาแตกพ่าย สังฆราชหนีไป ศรีสุวรรณค้นหาศพที่สังฆราชเก็บไว้จนพบ ก็รู้ว่าไม่ใช่พระอภัยมณี

จึงยกทัพ ล้อมลังกาไว้ นางละเวงต้องการให้เลิกศึกจึงให้พระอภัยมณี ส่งสารไปถึงศรีสุวรรณว่าจะอยู่ลังกา

ขอให้ศรีสุวรรณนำทัพกลับเมืองผลึกไป ศรีสุวรรณกับสินสมุทร จึงออกอุบายว่าพ่อแม่ส่งสารมาถึงและขอเผ่า

พระอภัยมณี

ต่อมาศรีสุวรรณและสินสมุทรได้เข้าเผ่าพระอภัยมณีที่ลังกานางละเวงเห็นว่าทั้งสองเป็นผู้นำทัพ หากได้

ตัวไว้ศึกก็จะสงบ จึงให้ราภาสหรือและยูภามาทำเสน่ห์ไว้ไม่ให้กลับออกไปพราหมณ์ทั้งสามไม่เห็นศรีสุวรรณและ

สินสมุทรออกมาจึงส่งสารไปถึงนางสุวรรณมาลีให้ส่งคนมาช่วยนางสุวรรณมาลีส่งสารไปถึงนางเกษราและสุดสาคร

แล้วนางก็พาลูกเดินทางไปถึงกาสุดสาครเมื่อได้รับสารก็รีบยกทัพไปช่วยพร้อมกับหัสไชย สุวรรณมาลีส่งสารไปถึง

พระอภัยมณี นางละเวง ศรีสุวรรณ และสินสมุทร ฝ่ายนางละเวงได้รับสารก็มีสารโต้ตอบกลับมา สุวรรณมาลีได้รับ

สารตอบก็แน่ใจจะยกทัพเข้าลังกา แต่สุดสาครห้ามไว้และอาสาเข้าไปแก้เสน่ห์ในวัง แต่กลับถูกเสน่ห์ของนาง

สุลาสิวันเข้าอีกคน สุวรรณมาลีจึงส่งสารไปเมืองการเวกและเมืองรมจักร ท้าวทศวงศ์แห่งเมืองรมจักรยกทัพมากับ

นางอรุณรัศมี ส่วนท้าวสุริยทัตย์เจ้าเมืองการเวกยกทัพมาพร้อมกับเสาวคนธ์และพราหมณ์ที่ศานาโมกข์โลกเชษฐ์

พราหมณ์ที่ศาศาโมกข์ให้หัสไชยนำธงยันต์ไปแก้เสน่ห์ พาลินสมุทร และสุดสาครออกมาได้แต่ยุภาผกาและสุลาลีวัน

ให้สังฆราชช่วยแก้ให้และให้ยอดตอดสะกดทัพลักพาลินสมุทร และสุดสาครกลับไป แล้วเขียนสารปลอมของสุดสาคร

ตัดรักนางสาวคนธ์ ทำให้นางสาวคนธ์โกรธมากปลอมตัวเป็นชาวสิงหลไปหน้าบ้อม ยิ่งแกล้มสุลาลีวันด้วยธนู

นางละเวงเห็นสุลาลีวันบาดเจ็บก็โกรธมากสั่งยกทัพออกตีค่ายนางสุวรรณมาลีกลางดึก ทัพเมืองการเวกเข้าช่วย

สุวรรณมาลี ตีทัพเมืองลังกาแตกพ่าย พระอภัยมณีเป่าปี่เรียกนางละเวงแล้วคบคิดกับนางละเวงตีทัพเมืองผลึก

โดยจะเป่าปี่ให้ทัพเมืองผลึกกลับแล้วเผา แต่เมื่อทัพลังกายกออกมา ทิศาศาโมกข์ให้ทหารเอาขี้ผึ้งอุดหู แล้วทำพิธี

“อันเชิญโยคีจากเกาะแก้วพิสดารมาช่วย และในขณะที่ทหารทั้งสองฝ่ายกำลังรบกันอย่างเอาเป็นเอาตายนั่น พระ

โยคีก็มาเทศนาให้สงบศึก ทุกฝ่ายสำนึกในความผิดของตน และให้สัตย์ว่าจะรักกัน นางละเวงพาทุกคนไปเที่ยวชม

เขาโคตรเพชร นางสาวคนธ์ขอโคตรเพชรจากนางละเวง นางละเวงก็ประทานให้ ขณะที่กำลังขุดโคตรเพชร

แผ่นดินเมืองลังกาก็ไหวเพราะโคตรเพชรเป็นของดีประจำเมือง

เมื่อเสร็จศึกพระอภัยมณีกลับเมืองผลึก แล้วอภิเษกสินสมุทรมากับอรุณรัศมี แต่อรุณรัศมีได้ให้สัตย์

ด้วยความโกรธสินสมุทรวัวว่าจะไม่แต่งงาน นางจึงไม่ยอมเข้าหอ ทำให้สินสมุทรม้วยเป็นไข้ใจ ท้าวทศวงศ์จึงให้

“อรุณรัศมีไปพยาบาล ส่วนสาวคนธ์เมื่อรู้ว่าจะต้องอภิเษกกับสุดสาครก็ปลอมตัวเป็นธำชชีชื่อพระอัคนี หนีไปจนถึง

เมืองวาหุโลม ได้ต่อสู้กับเจ้าเมืองและตีเมืองได้ สุดสาครติดตามสาวคนธ์ไปถึงเมืองวาหุโลม และได้

“นางสาวคนธ์เป็นชายา

ที่เมืองลังกา เมื่อพระอภัยมณีเสด็จกลับไปแล้ว นางละเวงมีโอรสชื่อมังคลา ราภาสะหรีมีโอรสชื่อลายูดา

ยุภาผกามีโอรสชื่อว่าวายุพัฒน์ และสุลาลีวันมีโอรสชื่อว่าหัสกัน นางละเวงมอบให้มังคลาครองเมือง สังฆราชให้

มังคลาไปชิงโคตรเพชรคืนจากนางสาวคนธ์ มังคลาจึงให้หัสกันและวายุพัฒน์ยกทัพไปตีเมืองการเวก และได้ชิง

โคตรเพชรคืนไปลังกา ท้าวสุริโยทัยจึงส่งสารไปแจ้งข่าวที่เมือง ผลึกขณะนั้นพระอภัยมณีไปงานศพท้าวสุทัศน์ที่

เมืองรัตนา หัสไชยซึ่งพักอยู่ที่เมืองผลึกจึงรีบกลับเมืองการเวก สุวรรณมาลีส่งสารไปถึงไปถึงนางละเวง แต่สารถูก

มังคลาชิงไป มังคลาให้วายุพัฒน์และหัสกันยกทัพไปตีเมืองผลึก ทัพลังกายกมาตีเมืองผลึกและจับสุวรรณมาลี

สร้อยสุวรรณ และจันทร์สุดา ไปกักขังไว้ที่ด่านดงตาล จากนั้นมังคลาให้ลายูดา ยกทัพไปตีเมืองรมจักร พระกฤษณา

โอรสของศรีสุวรรณกับนางศรีสุตา ยูษณ์บุตรพราหมณ์सानน มะหุตบุตรพราหมณ์วิเชียรและมังกรบุตรพราหมณ์

โมรา ยกทัพต่อสู้แล้วลาญาติที่สามารถหลบหนี นำท้าวทศวงศ์และมเหสีไปขังไว้ที่ด่านดงตาลได้

สุดสาครและเสาวคนธ์ทราบข่าวลี้ภัยยกทัพมาเผาเมืองการเวก จึงยกทัพไปเมืองลังกา เช่นเดียวกับ

หัสไชยที่ทราบว่าสุวรรณมาลีและสร้อยสุวรรณ จันทรสุดาถูกจับก็ยกทัพไปลังกา รบกับวายุพัฒน์และหัสกันตั้งแต่เข้า

จนค่าไม่มีใครแพ้ชนะ ทัพลังกาจึงกลับเข้าเมืองพอตึกหัสไชยกพลมาตีทัพลังกาขณะกำลังหลับ รบกันถึงรุ่งเช้า

พอตีสุดสาครยกทัพมาถึงจึงช่วยหัสไชยรบมังคลารบแพหนีไปอยู่ที่ด่านเขาเจ้าประจัน

นางละเวงเมื่อทราบข่าวศึกก็โกรธลูกมาก จึงรีบออกไปช่วยสุวรรณมาลี สร้อยสุวรรณ จันทรสุดา ท้าว-

ทศวงศ์ และมเหสี ที่ถูกขังอยู่ แล้วเชิญไปอยู่ที่ลังกา พระอภัยมณีและศรีสุวรรณเมื่อเสร็จงานศพท้าวสุทัศน์ทราบ

ข่าวการศึกจึงยกทัพไปเมืองลังกาและส่งสารขอให้มังคลายอมแพ้แต่โดยดีแต่มังคลาไม่ยอมจึงรบกัน สังฆราช

เห็นว่ามังคลาจะแพ้ศึก จึงเผาเมืองลังกา แล้วออกไปพบมังคลา จากนั้นจึงวางกลห่มพระอภัยมณี ศรีสุวรรณ

สินสมุทร สุดสาคร และเสาวคนธ์ ผูกติดไม้กางเขนเพื่อห้ามทัพนางละเวง นางละเวงจึงถอยทัพกลับ ต่อมาวางกล

ห่มสุวรรณมาลี สร้อยสุวรรณ จันทรสุดา และหัสไชย เพื่อห้ามทัพพระอภัยมณี พระอภัยมณีจึงเป่าปี่เพื่อจับมังคลา

และพรรคพวกมังคลามีตราราชูจึงหนีไปสังฆราช ส่วนวลายุดา วายุพัฒน์ และหัสกันถูกจับ แต่ภายหลังพระอาจารย์

ของแต่ละคนช่วยให้หลบหนีไปได้ พระอภัยมณีเข้าเมืองลังกา อภิเษกสุดสาครกับนางเสาวคนธ์และหัสไชยกับ

สร้อยสุวรรณ จันทรสุดา หลังงานอภิเษกศรีสุวรรณพาท้าวทศวงศ์กลับเมืองรมจักร หัสไชยพาสร้อยสุวรรณ จันทรสุดา

กลับเมืองการเวก สินสมุทรได้ครองเมืองผลึก สุดสาครได้ครองเมืองลังกา ส่วนพระอภัยมณีน้อยใจสุวรรณมาลี

และนางละเวงจึงตัดกิเลสทางโลก ออกบวชเป็นฤาษี โดยมีนางสุวรรณมาลีและนางละเวงร่วมบวชเป็นชีรับใช้

พระอภัยมณีอยู่ที่เขาสังคบุตร

ข้อความบางตอน

แล้วสอนว่าอย่าไว้นใจมนุษย์

มันแสนสุดลึกล้ำเหลือกำหนด

ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด

ก็ไม่คดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน

มนุษย์นี้ที่รักอยู่สองสถาน

บิดามารดารักมักเป็นผล

ที่พึ่งหนึ่งพึ่งได้แต่กายตน	เกิดเป็นคนคิดเห็นจึงเจรจา
แม้ใครรักรักมั่งชั่งชังตอบ	ให้รอบคอบคิดอ่านะหลานหนา
รู้สิ่งใดไม่รู้วิชา	รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี

ที่มา : ประวัติวรรณคดีไทยสมัยสุโขทัยและอยุธยา ของเสนีย์ วิลาวรรณ